

СЕКЦИЯ IV УКЛАД НАВУКОЎЦАЎ БЕЛАРУСКІХ ЗЯМЕЛЬ У РАЗВІЦЦЕ ПРЫРОДАЗНАЎЧЫХ І ТЭХНІЧНЫХ ВЕДАЎ

ЖАРЭС АЛФЁРАЎ НА ПЕРАДАВЫХ МЕЖАХ СУЧАСНАЙ ФІЗІКІ

А. С. Мінченко, В. Д. Тарасевіч

Гомельскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт імя П. В. Сухого, Беларусь

Навуковы кіраўнік С. А. Юрыс, канд. гіст. навук, дац.

Асабліва падкрэслівае беларускае паходжанне і робіць шмат карыснага для сваёй радзімы лаўрэат Нобелеўскай прэміі (2000) Жарэс Алфёраў (нарадзіўся ў 1930 г.) знакаміты фізік, сапраўдны член Расійскай акадэміі навук, яе віцэ-прэзідэнт, замежны член Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Бацька і маці яго нарадзіліся і жылі на беларускай зямлі. На момант нараджэння сына Жарэса бацька быў дырэктарам завода ў Віцебску. Потым сям'я выехала ў Расію, вярнулася назад у Беларусь толькі пасля вайны. Ж. Алфёраў вучыўся ў сярэдняй школе № 42 Мінска, дзе фізікай яго зацікавіў настаўнік Я. Мельцэрзон. Свой першы дэтэктарны прыёмнік сабраў у дзесяцігадовым узросце.

Закончыўшы з залатым медалём сярэдняю школу, ён паступіў ў Беларускі політэхнічны інстытут, а затым перавёўся ў Ленінградскі электратэхнічны інстытут і закончыў яго на выдатна ў 1952 г. Потым нязменна працаваў у Фізіка-тэхнічным інстытуце імя А. Іоффа (з 1987 г. яго дырэктар). Адначасова выкладаў у тым жа электратэхнічным інстытуце. З 1989 г. – старшыня Прэзідыума Санкт-Пецярбургскага навуковага цэнтру Расійскай акадэміі навук. Навуковыя даследаванні Жарэса Алфёрава датычацца фізікі паўправадніковай і квантавай электронікі. У другой палове 1960-х разгарнулася неверагоднай жорсткасці саперніцтва савецкай і амерыканскай школ фізікі паўправаднікоў за першынства ў стварэнні лазераў на аснове двайных гетэраструктур. Групе навукоўцаў на чале з Жарэсам Алфёравым з Ленінградскага фізіка-тэхнічнага інстытута процістаялі тры спецыяльныя лабараторыі буйнейшых фірмаў Злучаных Штатаў Амерыкі: IBM, ВЕІІ, Telephone і RCA [1]. Саперніцтва дзвюх звышдзяржаў свету было, па сутнасці, сапраўднай барацьбой дзвюх сістэм дзяржаўнага ўладкавання ў цэлым.

Жарэс Алфёраў і яго паплечнікі роўна на месяц апырэзлі вынаходнікаў з Bell Telephone і першымі дасягнулі няспыннага рэжыму работы лазераў пры звычайнай пакаёвай тэмпературы. Але адна справа зрабіць тое адкрыццё, і зусім іншая – даказаць яго наяўнасць сусветнай навуковай супольнасці.

Некаторыя вынікі яго фундаментальных работ ляглі ў аснову новых навуковых і тэхнічных напрамкаў, у тым ліку – буйнамаштабнай вытворчасці сонечных элементаў для касмічных батарэй. Адна з іх была ў 1986 г. ўстаноўлена на базавым модулі касмічнай станцыі «Мір». Акадэміку Ж. Алфёраву належыць аўтарства больш за 550 навуковых работ, больш 50 вынаходніцтваў. За фундаментальныя даследаванні ў галіне гетэрапераходаў у паўправадніках і стварэнне на іх аснове новых прыстасаванняў вучонаму прысуджана Ленінская прэмія СССР

(1972), Дзяржаўная прэмія СССР (1984) сумесна з амерыканскімі вучонымі – Нобелеўская прэмія ў галіне фізікі (2000). Пералік ганаровых званняў і ўзнагарод віцэ-прэзідэнта Расійскай акадэміі навук Ж. Алфёрава сёння займае шэсць старонак машынапіснага тэксту. Наш зямляк прызнаны ў Нямеччыне і Вялікабрытаніі, Італіі і ЗША, Фінляндыі, Польшчы, Венесуэле. Яго імем названы астэроіды і дыямент-самародак. Ён ганаровы доктар дзясяткаў універсітэтаў, у тым ліку БДУ, БНТУ, БГУІР, акадэмік акадэміі навук розных краін. Выбіраўся таксама народным дэпутатам СССР, некалькі разоў – дэпутат Дзяржаўнай Думы Расійскай Федэрацыі. У Беларусі ён стаў Ганаровым Грамадзянінам Мінска (2002) і Віцебска (2003). Даражыць ён і адной з вышэйшых узнагарод Бацькаўшчыны – Ордэнам Францыска Скарыны. Негледзячы на вялікую занятасць, ён часта прыязджае ў Беларусь [2].

У НАН Беларусі створаны Навуковы цэнтр імя Ж. Алфёрава. А ў 2006 г. ў Чашніках Віцебскай вобласці, адкуль бяруць пачатак радавыя карані Алфёравых, вучоны пасадзіў прывезеную ім Вечназялёную тую ў алеі, прысвечанай знакамітым землякам.

Літаратура

1. Беларуская думка. – 2010. – № 5. – С. 98–101.
2. Директор. – 2010. – № 3. – С. 80–81.